

Tristan und Isolde

Het begin van een Wagner traditie in Luik?

Door Pieter Koenders en Fred Blei
Gezien 5 februari 2025

Wat ging er aan vooraf ...

Vanuit het plafond kijkt Richard Wagner, geflankeerd door Gounod en Rossini op ons neer in de Opéra Royal de Wallonie in Luik. Erboven op een wolkje Lully, Gluck en Gély. Een deel van de schildering van Émile Berchmans uit 1903 verbeeldt de Walkurenrit en Siegfried die Brünhilde ontmoet op haar rots. Beneden in de zaal stond Wagner echter weinig of nooit op het programma. In 1884 werd Lohengrin opgevoerd en in 1926, bijna een eeuw geleden, tijdens de Wagnerdagen Tristan und Isolde en de Siegfried door het gezelschap van de Haagse Schouwburg. Vier jaar later, tijdens de informele Wereldtentoonstelling van Luik, zou een Ring uitgevoerd zijn, waarover althans op internet geen details te vinden zijn. Voorts zijn de laatste zestig jaar enkele Wagner-opera's concertante geprogrammeerd. Daarmee houdt het op.

De Waalse opera profileerde zich altijd met Italiaanse en Franse opera's. Het werd beschouwd als het noordelijkste Italiaanse operahuis. Jean-Louis Grinda uit Monaco die al op 24-jarige leeftijd was benoemd tot directeur van het theater van Reims, treedt in 1996 aan als directeur van de Waalse opera. Hij wil het provinciale operahuis opwaarderen en zet in 2002 en 2003 de Ring op

de agenda. Wanneer de beoogde regisseur een buitensporige gage vraagt, besluit Grinda vol bravoure het zelf maar te doen. Zijn ervaring beperkt zich tot dan toe tot assistentie bij de musicals Titanic en Chantons sous la Pluie (Singin' in the Rain). Hij verklaart zoveel mogelijk bij het authentieke verhaal te willen blijven, omdat Luik nu eenmaal geen Wagner-traditie heeft. Zijn in 2005 compleet uitgevoerde Ring wordt redelijk positief ontvangen. Bijzonder is dat het orkest op het podium achter een voile achter de solisten speelt. Het gedempte geluid en de solisten vlak voor het publiek in de niet al te grote zaal creëren volgens recensies het gevoel van een intiem kamermuziekstuk.

Een jaar later vertrekt Grinda om algemeen en artistiek directeur te worden van de Opéra de Monte-Carlo. Zijn opvolger, de Italiaan Stefano Mazzonis di Pralafra, specialiseert zich als vanouds in Italiaans en Frans werk. Speerpunt is het minder bekende werk uit de 18e eeuw. Zelf regisseert hij tussen 2007 en 2021 uitsluitend Italiaanse opera's. Voor hem moet een uitvoering een helder verhaal brengen in plaats van het volgens hem vergezochte moderne regietheater. Opvallend voor die tijd is dat hij in 2017 een vrouw als chef-dirigent aanstelt; zijn landgenote Speranza Scappucci. Ze is gespecialiseerd in Mozart en Italiaans werk en heeft internationaal haar sporen verdiend.

Wisseling van de wacht

Nadat Mazzonis begin 2021 onverwacht overlijdt, komt opnieuw een Italiaan aan het roer van de Waalse opera. Stefano Pace, van huis uit architect en decorateur die onder andere leidinggevende functies bekleedt bij de Opéra National de Paris, het Royal Opera House en sinds 2015 als intendant van de Fondazione Teatro Lirico Giuseppe Verdi in Trieste. Hij drukt onmiddellijk zijn stempel op de organisatie. Vijf dagen voor de première van Lucia di Lammermoor ontslaat hij twee solisten, omdat ze niet aan zijn artistieke criteria voldoen. Vrijwel tegelijkertijd trekt Scappucci zich om medische redenen terug uit de productie en besluit haar contract als muziekdirecteur niet te verlengen. Ze verklaart dat ze het te druk krijgt met haar internationale optredens. Kort erop dirigeert ze in de Scala en vanaf 2024/2025 is ze vaste gastdirigent bij het Royal Opera House in Londen. In de pers werd gespeculeerd dat Pace de bestaande structuur en cultuur van de vorige leiding van Waalse opera opblies om zo zijn gezag en visie te vestigen.

Stefano Pace wil geen hernemingen meer, maar dat komt mede door de Belgische Tax Shelter, waardoor investeerders alleen voor nieuwe artistieke producties belastingvoordeel krijgen. Ook probeert hij decorelementen te hergebruiken, wat naast politiek gewenste duurzaamheid financieel voordeel oplevert.

Een samenwerking met het Teatro Regio di Parma is eveneens positief voor zijn budget. Zo kan hij elk jaar nieuwe prestigieuze werken brengen die de Waalse opera nooit eerder of lang geleden uitvoerde, speciaal van Russische, Tsjechische, Duitse en Spaanse componisten. Hij handhaaft de Italiaanse en Franse traditie en houdt van Verdi, Bellini en Donizetti, maar wil ook graag opera's van Janáček, Wagner en Richard Strauss programmeren. Hij wil

Giampaolo Bisanti en Stefano Pace (© Jonathan Berger - Opéra Royal de Wallonie)

het publiek een breder beeld geven van het gehele lyrische repertoire. Voorts geeft Pace jonge solisten kansen en probeert hij actief een jong publiek te bereiken. In de media is sprake van een zachte revolutie.

Opvallend is dat Pace en daarmee de Waalse opera zich afzet tegen het regietheater. Hij gelooft niet in ordinare, provocerende regies op basis van persoonlijke verhalen zoals Duitse regisseurs vaak doen. Hij wil niet dat het publiek om een voorstelling te kunnen begrijpen, eerst moet lezen en weten wat de regisseur in gedachten heeft. Er moet samenhang zijn tussen het werk en wat op het toneel te zien is. Het is niet mogelijk op het podium iets te zien dat niet strookt met de muziek, met het originele werk. De partituur en het libretto leggen goed uit wat er bedoeld wordt. Pace vergelijkt regietheater met het verschil tussen erotiek en pornografie. "Het concept van het regietheater, waarbij het merendeel van het publiek gestraft moet worden omdat het tot de burgerlijke klasse behoort, bijna op de manier van een lyrisch heropvoedingskamp, interesseert mij helemaal niet!" Opera moet uiteraard aan het denken zetten, maar wel op een introspectieve manier voor iedereen. Het publiek is volgens hem intelligent genoeg en gewend aan het actualiseren van oude thema's.

Dit is het organisatorische en artistieke kader van de eerste Tristan und Isolde in Luik sinds 99 jaar. Voor vrijwel alle betrokkenen is Wagner een avontuur in een onbekend land. De Italiaanse nieuwe chef-dirigent Giampaolo Bisanti heeft alleen een l'Olandese Volante gedirigeerd in 2018 in zijn voorgaande betrekking als directeur in Bari, waar hij het operahuis redde van de financiële ondergang. Het was een typisch Italiaanse Wagner vertelt hij. Inmiddels verklaart hij dat een Wagneropera bij voorkeur in het Duits gezongen moet worden. Bij de voorbereiding in Luik probeert hij zich in te leven hoe Duitsers Wagner beleven. Als Italiaan is hij onervaren met dit soort repertoire. Maar hij spreekt goed Duits, werkte in de belangrijkste Duitse theaters en kon zich zo de cultuur eigen maken. Daar ervoer hij omgekeerd hindernissen hoe men er Italiaanse muziek speelt: *"Forget the forte you have in your mind. In Wagner's music, you play a certain kind of forte. When you play Rossini, the forte is different. All the dynamics are colours, not only intensity or volume."* Hij studeert maandenlang op de Tristan, houdt daarbij talloze werksessies met zijn orkest en voelt dat hij nu pas klaar is voor Wagner.

Bisanti vindt dat bij Wagner lichtheid nooit mag ontbreken. De kracht van de Wagneriaanse orkestratie zit in de kleur, niet in het volume. De uitdaging is dat handelingen bij Wagner vaak langgerekt zijn uitgewerkt. Als je te intensief bezighoudt met details, loopt je het risico dat het verhaal vertraagd wordt. In plaats daarvan moet men nadenken over de grotere vorm en die vloeiend en rationeel maken. Vanaf de eerste repetitie wil hij het belang van de nuance overbrengen. "Dat de piano altijd piano is, maar dat de Duitse piano altijd expressief is, altijd vibrato. En sterk is altijd sterk, maar niet té. Wij zullen altijd op zoek gaan naar de schoonheid van het geluid [...]. We moeten de balans tussen de orkestbak en het podium respecteren, zodat de solisten vrij kunnen zingen."

In Nederland opende Bisanti in 2021 de NTR Zaterdagmatinee met Fedora van Giordano en in 2023 met Bellini's *Il Pirata*. WGN-lid Paul Korenhof recenseerde in 2021 dat Bisanti keer op keer op sentiment en goedkoop melodrama mikte en weinig respect voor de componist en weinig gevoel voor muziekdrama ontplooipte, de Zaterdagmatinee onwaardig. Opera Gazet beoordeelde Bisanti in dat concert echter als "een dirigent met een krachtige, charismatische aanwezigheid, die met verve en extreme expressiviteit [...] een schroeiende versie verschafte van deze verismo-opera". Op YouTube kan iedereen het resultaat bekijken van deze eerste Zaterdagmatinee na de Covid periode.

WGN-lid Peter Franken ergerde zich in 2023 dat Bisanti "zich te buiten [ging] aan handen schudden, omhelzen, zoenen en zo meer. Na elke grote scène was het raak, en zelfs tijdens een scène werd het spel stilgelegd alsof er een doelpunt moest worden gevierd. Tussendoor stond hij als een clown voor het orkest: wild gebarend, dansend en springend." Misschien was het zijn Italiaanse temperament?

De regie in Luik is in handen van de Italiaan (hoe kan het ook anders) Jean-Claude Berutti, een zielsverwant van Bisanti. Berutti vertelt "Ik ben bijzonder blij Giampaolo weer te zien. [...] ik weet dat hij deze fundamenteel onmisbare toets van Italiaansheid aan Wagners melodie zal geven: deze melodie, die 'infinite' wordt genoemd, komt van Bellini! Ik heb altijd tegen mezelf gezegd dat we Wagner ooit in de Italiaanse stijl moesten kunnen naspelen." Catherine Duault, de Franse biograaf en redacteur van *Opera-online.com* licht in een artikel; over Bellini "infinite" als volgt toe: "The public became imbued with these airy melodies that seem to stretch towards a heavenly infinity: Bellini transports the listener into a world of passion and dreams through his melodic writing, which seems the very quintessence of what we understand by the term "romantic bel canto". The essentially elegiac and dreamlike melody is applied to characters marked by indecisiveness, whether it is sleepwalking, madness or a thwarted love affair." Zo bezien, biedt de Italiaanse benadering een interessante invalshoek. Cosima Wagner noteerde in haar dagboek in 1872 dat Wagner Bellini's melodieën mooier dan dromen vond. Hij beschouwde Bellini als referentie voor "Melodieführung und emotionale Intensität" die hem inspireerde bij de *Tristan und Isolde* en zijn principe van de "Unendlichen Melodie".

Jean-Claude Berutti (regisseur),
Giampaolo Bisanti (dirigent) -
(J.Berger / ORW-Liège)

Ook regisseur Berutti, heeft weinig ervaring met Wagner. Zijn enige wapenfeit is *Tannhäuser* 16 jaar geleden in Bordeaux. Helaas met enkele coupures, maar wel met een traditioneel gesloten doek tijdens de ouverture. Hij betoogde dat het eindeloze en verheven voorspel geschreven is om "voor het doek" te spelen, en als Wagner dit zegt, dan is dat omdat hij daar een heel precieze reden voor heeft. Het dompelt ons onder in de innerlijke realiteit van de held en de muziek zou wat Berutti betreft de verbeelding niet ondersteunen. Volgens Berutti is het heel belangrijk je te laten meeslepen door de gedachten van Wagner/*Tannhäuser*, gewoon door op de stoel van de toeschouwer te gaan zitten. Hij vertrouwt de toeschouwers te veel om ze een tekstuele uitleg op te dringen. Hun verbeelding moet ook vrijelijk kunnen reizen. Bovendien moet het luisteren naar deze symfonische stukken in het Grand-Théâtre al een buitengewoon theatrale ervaring zijn. Volgens een recensie uit 2009 hield hij zich nauwgezet aan het libretto en abstraheerde hij het decor zodat alle aandacht uitging naar de innerlijke tweestrijd van *Tannhäuser*.

Berutti's opvatting voor de Luikse *Tristan* sluit daarbij aan. *Tristan und Isolde* is voor hem per definitie een intiem werk. In een interview licht hij toe dat zijn uitgangspunt de roman "Tristano muore; Una vita" van Antonio Tabucchi uit 2004 is. Het boek beschrijft de lijdensweg van een voormalige Italiaanse verzetsstrijder die op zijn sterfbed zijn verleden reconstrueert, de

tegenstrijdigheden, twijfels, omissies en onvervulde verlangens. Wat is heldendom, wat is lafheid, wat is verraad. Naar analogie ziet hij Wagners Tristan die vier uur lang sterft en terugdenkt aan de gebeurtenissen die zijn leven kenmerkten.

De cast

Isolde wordt gezongen door de Armeense Lianna Haroutounian, een goede bekende van de bezoekers van de NTR-Zaterdagmatinee. Ze opende met groot succes drie keer het seizoen als Butterfly (2016), Maria in *Simon Boccanegra* (2017) en als de eerder gememoreerde *Fedora* (2021) waarbij een uitgeputte geëmotioneerde dirigent Bisanti een knieval voor haar maakte. Place de l'Ópera loofde haar als koningin van de Matinee. Ze is gespecialiseerd in Italiaanse en Franse opera's en kamermuziek. Haar stemtype is lirico spinto, een dramatisch-lyrisch stemtype dat wel geschikt is om door een muur van geluid te snijden van een volledig romantisch orkest voor minder belastende rollen als Elsa en Elisabeth, maar niet voor de meest belastende rollen als Brünhilde en Isolde. Veelzeggend is dat ze na de première haar stem kwijt is en de daaropvolgende voorstelling alleen acterend op de Bühne staat. Op het zijtoneel zingt de ervaren Ingela Brimberg, die toch al in de Munt optreedt als Brünhilde in *Götterdämmerung*.

Haroutounian zingt voor het eerst een Wagnerrol en gelijk een van de zwaarste. Ze beseft van te voren dat Isolde een fysieke krachttoer wordt. Tijdens haar opleiding aan de opera Bastille in 2000 kwam ze voor het eerst in aanraking met de *Tristan* en was gelijk enthousiast, maar vreesde dat ze nooit de rol van Isolde zou kunnen zingen. Ze bereidde zich voor Isolde maandenlang voor om zich de personage eigen te maken. Aangezien ze geen Duits spreekt, verdiepte ze zich niet alleen in de tekst zelf, maar ook in Franse en Armeense vertalingen. Als van oorsprong lirico spinto, vertelde ze goed op haar stem en ademhaling te letten, zodat ze niet snel uitgeput zou raken, ook omdat Duits anders gezongen moet worden. Ze ziet het als een nieuwe ontwikkeling van haar stem en techniek en als het goed lukt, wil ze er mee doorgaan.

Haar tegenspeler, de Zweedse dramatische tenor Michael Weinius als Tristan, is de enige die uitgebreide ervaring heeft met Wagner. Zijn vaste repertoire omvat Tristan, Siegmund, Parsifal en Lohengrin. Hij won in 2008 de Wagner Competitie in Seattle, maakte in 2018 zijn roldebuut als Siegfried in *Götterdämmerung* van de Deutsche Oper am Rhein en zong onder meer als Lohengrin en Siegfried aan de Wiener Staatsoper, als Siegmund in Stockholm, als Parsifal in Letland, als Tristan in Zürich en vorig jaar als Tristan in Peter Sellars en Bill Violas regie in Parijs en Los Angeles. In 2017 zagen we hem in de Zaterdagmatinee als Mao in *Nixon in China*. Aangezien de Waalse opera zich met de *Tristan* internationaal wilde profileren, koos men voor de zekerheid een internationaal beroemde ervaren Wagnerheld.

Hoe pakt het avontuur uit op 5 februari 2025

Op driekwart van de ouverture, opent het doek en zien we een man in een wit pak en hoed in een ouderwetse rolstoel tegen een video van rondom aanzwellende golven. Onmiddellijk is daar de associatie met Aschenbach in Visconti's *Dood in Venetië* en de identieke personage in de versie van Benjamin Britten. Een stervende man met een onvervuld verlangen. Niet voor niets gebruikt John Neumeier voor zijn ballet *Death in Venice* de muziek van Wagners *Tristan und Isolde*. Regisseur Berutti doet hier omgekeerd van wat hij in 2009 in Bordeaux als principe betoogde, maar het beeld sluit naadloos aan bij de roman '*Tristano muore. Una vita*' die hij als uitgangspunt nam. De opera begint zo met de conclusie.

Op het toneel staan koffers en manden. Verder bestaat het fraaie rustige toneelbeeld uit laaghangende zeilen en touwwerk. Isolde en Brangäne (en de latere solisten) zijn gekleed in de mode van de eerste opvoering van de opera. Dan komt Tristan op in identieke kleding als de man in de rolstoel. Er is een Tristan die zingt en een Tristan die lijdt. Tijdens de opera wordt de man in de rolstoel verzorgd door een verpleegster, krijgt hij te drinken en gaat de verpleegster zelf even in de rolstoel zitten. De lijdende man zwalkt rond over het podium en overlegt met de zeelieden. Mogelijk is regisseur Berutti bang dat het toneelbeeld anders te statisch zou worden, maar de

1e acte: Violeta Urmana als Brangäne (staand), Lianna Haroutounian als Isolde (zittend), Thierry Hellin (Tristan-dubbel en verpleegster) - © J. Berger / ORW-Liège

opera zit wat betreft handeling intiem in elkaar. De actie zit in de tekst, de zang, de muziek, de emotie. Zolang de lijdende man daar alleen zit, past het bij de opzet, maar zijn dominante aanwezigheid begint te irriteren en we doen ons best hem te negeren en ons te concentreren op de zangers. Op het moment suprême als de liefdesdrank wordt genuttigd, verstoort hij de actie.

Bij de tweede acte creëert de videoprojectie een magische tuin die doet denken aan doeken van Pyke Koch. De zeilen zijn vervangen door een zwarte voile. De lamp van Brangäne is een barbecue. De lijdende man is nog dominanter aanwezig dan in de eerste acte. Het gaat letterlijk en figuurlijk om een stomme rol. Mogelijk zijn het fysieke overwegingen dat hij met Isolde vrijt, terwijl Tristan zelf vanachter de rolstoel zingt. Dagblad l'Echo schrijft als reden subtiel "We moeten opmerken dat hun tamelijk gezonde lichaamsbouw de liefdesscènes aanzienlijk compliceert". We missen in het toneelbeeld hierdoor de stijgende extase waartoe zang en muziek opzwepen.

2e acte: Lianna Haroutounian (Isolde) met Tristan als acteur. Rechts Michael Weinius (Tristan) © J. Berger / ORW-Liège

In de derde akte belanden we een sanatorium. Het is niet toevallig dezelfde omgeving als in de novelle "Tristan" van Thomas Mann. Tristan met een terminaal delier en zijn alter ego hebben intensief contact met elkaar. Heden en verleden lopen door elkaar. Wanneer verpleger Kurwenal aankondigt dat een schip aankomt, gaan de medici in conclaaf, kennelijk om te besluiten een einde te maken aan Tristan's lijden. Koning Marke blijkt een arts en Isolde en Brangäne zijn verpleegsters.

Een Tristan met flashbacks van zijn leven past in het libretto en in de opzet van de regisseur, maar de encensering ontnemt iedere emotie. Libretto en handeling zijn hierdoor volkomen van elkaar los gezongen. Deze akte strookt onzes inziens niet met de principes die directeur Pace en regisseur Berutti eerder betoogden met betrekking tot Wagner en Werktreue.

3e akte: Tristan (Michael Weinius) in rolstoel, Kurwenal (Birger Radde) die de polsslag voelt en Zwাকে Tshabalala als jonge zeeman die toekijkt. (© J. Berger / ORW-Liège)

Aan het orkest moeten we eerst wennen. Het is niet de bekende massale Wagnerklank, maar veel lichter en daarmee vriendelijk voor de zangers. Toch is het een maximaal volledig orkest en zitten de musici tot in de verste nissen van de orkestbak. Dirigent Bisanti roept onverwachte spanningen op door soms een stilte te laten vallen of solo-instrumenten te benadrukken. Alles verfijnd en alleen daar waar het absoluut noodzakelijk is, voluit. De ouverture van de derde akte is een emotioneel hoogtepunt. De Italiaanse benadering van Bisanti doet denken aan de uitvoeringen van Kent Nagano op authentieke instrumenten.

De cast

Lianna Haroutounian overtuigt als Isolde. Haar vervloekingen in de eerste akte hebben we zelden zo dramatisch beleefd. Ze gaat er vol in en gilt dat Tristan dood moet. Voor de tweede akte noteren we dat ze op hoogpunten alleen voor de hoge noten gaat. Haar Liebestod zingt ze traag maar fraai. Jammer dat we bij deze apotheose geïrriteerd raken door Tristans alter ego. Haar Wagner-experiment is geslaagd.

Van de gevierde Zweedse Wagnerheld Michael Weinius verwachtten we veel. Wij noteren na de eerste akte: "ongeloofwaardig als personage, geen uitstraling, geen drama. Geen ideale stem, hard en onverstaanbaar". Dit laatste mogelijk omdat hij in een voorafgaand interview opziet tegen de grote lappen tekst die hij zich eigen moet maken. Maar hij heeft de rol toch vaker gezongen? We vinden hem in Luik inspiratieloos, geen Tristan, maar dat komt zeker ook door de dramaturgie. Misschien heeft hij gewoon zijn avond niet.

Violeta Urmana uit Letland heeft vanaf het begin van haar carrière veel Wagner gezongen in de grootste operahuizen waaronder Bayreuth. Op haar repertoire staan Kundry, Fricka, Waltraute, Fricka, Sieglinde, Isolde en Brangäne. Maar haar hoogtepunt als mezzo ligt meer dan vijftien jaar achter haar. In de eerste akte is ze moeilijk verstaanbaar. Haar stem is niet diep genoeg meer, ze produceert vooral volume met een indringend vibrato. In de tweede akte revancheert ze zich en zingt ze ruim voldoende. Mede door de regie heeft ze echter geen kans om te schitteren.

'Liebestod in de psychiatrie' (3e akte), staand in het midden: Birger Radde (Kurwenal), Thierry Hellin (de Tristan-dubbelganger), Evgeny Stavinsky (Koning Marke), Violeta Urmana (Brangäne in zuster uniform) en liggend op de voorgrond; Michael Weinius (Tristan) en Lianna Haroutounian (Isolde) - © J. Berger / ORW Liège

De Duitse bariton Birger Radde als Kurwenal overschaduwde Weinius. Met zijn expressieve optreden en donkere krachtige stem lijkt het alsof hij en niet Tristan de grote held is. Hij is ook het beste verstaanbaar. In 2020 werd hij door Opernwelt genomineerd als Sängler des Jahres. Recent zong hij Wolfram von Eschenbach, Gunther en vorig jaar in Bayreuth nog Melot. Wie weet waar zijn Wagner-carrière hem brengt. Alberich? Klingsor? Wotan? We verwachten veel van hem.

Melot is wat hij moet zijn, noteren we. We zagen deze rol wel eens duidelijker aanwezig. Eigenlijk viel de jeugdige Poolse-Bulgaarse Alexander Marev (2000) geheel niet op. Maar dat komt ook door wat de regie hem toebedeelde en hij staat nog pas aan het begin van zijn loopbaan. Daarbij zou hij zich kunnen concentreren op beter acteren en minder vibrato.

Dat je met een kleine rol indruk kan maken, bewijst de Rus Evgeny Stavinsky als de verraden en gekwetste koning Marke. Hij is waardig, straalt gezag uit, heeft een goede dictie en een fraaie diepe basstem. Hij zong eerder Heinrich der Vogler en Marke en zal naar verwachting wel vaker in die rol gecast worden.

De Steuermann (koorlid Bernard Aty Monga Ngoy) en Junger Seemann en Hirte (de Zuid-Afrikaan Zwakele Tshabalala) zijn niet om naar huis te schrijven, dus dat doen we maar niet. Het falen doet dan ook afbreuk aan de nu gemiste weemoedige momenten. Het koor voldoet, maar vinden we wel wat rommelig en te veel op afstand. Ook daar missen we de benodigde heimwee van de bemanning.

En dan is er nog de lijdende man die vier uur lang over het toneel ronddoelt. We doen de Belgische toneelspeler Thierry Hellin tekort als we hem hier beoordelen. Iemand kan immers heel goed zijn in het acteren, terwijl wij de ontregeling vreselijk vinden.

Tot slot hulde voor het toneelbeeld (Rudy Sabounghi en Jeanny Kratochwil), de video's (Julien Soulier) en het lichtontwerp (Christophe Forey). Algemeen en artistiek directeur Stefano Pace wil met deze Tristan und Isolde groot uitpakken en zo voor een internationaal publiek zijn visitekaartje afgeven voor de toekomst van de Opéra Royal de Wallonie-Liège. Daarin is hij alleszins geslaagd. In een interview droomt hij ervan ooit een Ring te produceren. Dat lijkt ons een spannend vooruitzicht, temeer omdat Luik vanuit Nederland prima bereikbaar is.

(NB: citaten zijn voor de loop van het verhaal soms vertaald of getrouw aan de inhoud samengevat. Wie het Italiaans en Frans beheerst, vindt een ondertitelde voorbeschouwing van dirigent, regisseur en Tristan en Isolde op <https://www.youtube.com/watch?v=PA7Q6f-Kaj8>)